

Vuitanta-quatre dies de locaut a Barcelona (novembre 1919 -gener 1920), per Soledad Bengoechea

Soledad Bengoechea, historiadora.

És curiós observar com, tot sovint, l'anàlisi del passat ens revela que alguns fets històrics resulten summament paradoxals. Un cop més aquesta percepció ha esdevingut realitat, resultant particularment fascinant després de reconstruir allò que gairebé estava oblidat: el locaut de Barcelona (3-30 de novembre, parcial, 1 de desembre-26 de gener de 1920, total). Si entenen el concepte de locaut com a sinònim de paralització i, per contrast, la idea de mobilització com el seu antònim, la paradoxa és implícita en la mateixa essència d'allò que millor defineix el locaut: la mobilització. Una mobilització –que resulta ser una veritable revolució política- que presentà la particularitat de tenir com a principals protagonistes els patrons –o, parlant en termes més amplis, la burgesia i l'exèrcit.

A Barcelona, el 1919 va ser un any crucial. Tot just iniciat, l'anomenada *vaga de La Canadenca* i la vaga general que la seguí paralitzaren la ciutat. En acabar l'any, el tancament patronal decretat per un sindicat patronal de caràcter autoritari –la Federació Patronal de Barcelona- la va sumir de nou en un marasme que adquirí unes proporcions desconegudes en la història de les relacions laborals. Tanmateix, a diferència d'altres moments dramàtics que van tenir lloc anteriorment, aquesta vegada la protagonista destacada no va ser la bel·ligerant classe obrera, sinó la patronal. El seu enemic principal era la Confederació Nacional del Treball (CNT), sindicat anarcosindicalista revolucionari.

Malgrat les diferències ideològiques i tàctiques que separaven els distints sectors de la burgesia catalana, aquests van actuar units l'entorn del sindicat patronal perquè, en última instància, tots ells defensaven uns objectius semblants. La cohesió interna a la qual havien arribat durant la primavera del 1919 es va consolidar durant la tardor; així es va aconseguir una operativitat per a desencadenar el locaut per afavorir un cop d'estat que restà frustrat.

És evident que les corporacions de més prestigi, sobretot el Foment del treball Nacional, donaven suport al locaut car, si hagués estat d'altra manera, l'haurien fet fracassar. Però, també, més enllà de les forces empresarials fou el conjunt de les elits socials les que es va mobilitzar durant el locaut: la mateixa Acadèmia de Jurisprudència i Legislació va tenir un paper molt important, i àdhuc el rector de la Universitat i la jerarquia eclesiàstica (el Bisbe) donaren el seu suport. Igualment li oferiren la seva ajuda grups d'obriers catòlics i altres treballadors que els patrons anomenaven *addictes*. Es pot dir que els enemics estaven força perfilats: la CNT i la democràcia liberal que la tolerava.

Cal entendre tota aquesta problemàtica en el marc de la complexa situació de la postguerra europea, en un temps d'establiment d'un ordre internacional wilsonià, de revolució russa i onada roja i bolxevitzant, de multiplicació de dictadures i arraconament dels règims parlamentaristes. En especial, i com ja succeí en el seu moment, una sèrie de similituds formals duu a dirigir la mirada envers la situació del nord d'Itàlia -amb l'ocupació de fàbriques-, per més que fóra errònia l'assimilació mecànica de dues realitats ben diferenciades. Aquí hi hagué el pistolisme, allí la violència dels "squadristi". Aquí la reacció de la Federació Patronal, allí la de la "Confindustria". També és molt important entendre el sotrac que significava per a molts les notícies que arribaven d'arreu. A Alemanya, amb el final revolucionari de la guerra que forçà l'abdicació de Guillem II, hi hagués la proclamació de la República Socialista de Baviera (8 de novembre de 1918) i una vaga insurreccional impulsada pels grups espartaquistes i esquerranistes del moviment obrer, especialment virulenta a Berlín, on resultaren morts els coneguts dirigents Rosa Luxemburg i Karl Liebknecht (6 i 15 de gener de 1919). Després, arribà la proclamació de la República Soviètica a Hongria el 21 de març de 1919, la seva resistència davant els atacs combinats dels exèrcits romanès, txecoslovac i serbi, i la creació fússigera de la República d'Eslovàquia (juny de 1919).

Tot i el dramatisme d'aquelles setmanes, no són gaire els estudis que s'han ocupat d'aquesta qüestió. En general, tots els llibres d'història contemporània de Catalunya fan esment d'aquell fet, però no aprofundeixen en la seva temàtica; i tampoc no destaquen la qüestió cabdal, és a dir que la patronal catalana pretenia que el tancament abastés tot l'àmbit espanyol. Potser perquè les organitzacions obreres van considerar que el locaut significà una derrota, tampoc no trobem gaires citacions sobre aquest afer entre les fonts que ens han deixat les plomes obreres de l'època, i la majoria que trobem són anecdòtiques. Igualment, des d'una òptica burgesa, són molt escassos aquesta mena de documents. Tampoc els novel·listes no van saber veure en el dramatisme d'aquells dies l'ambient idoni per a escriure una obra testimonial. Respecte a la premsa coetània, val a dir que és una font documental important, tot i que molt parcial. Hi ha constatació que durant aquelles setmanes va haver de passar molts fets per alt, atès que els periodistes van emmudir perquè la censura no deixava descriure allò que la gent percebia, o bé allò que es preguntava. Tanmateix, hom sap que és molt difícil reduir al silenci el que constitueix una part de la nostra història recent; sempre queden alguns fragments del passat recollits en vells papers, que només esperen ser examinats. Això és el que ha fet possible aquest article.

El discurs de Cambó: nacionalisme i lluita de classes

El locaut de Barcelona, i de diferents ciutats Industrials catalanes, es decretà durant els actes d'un Segon Congrés Patronal Espanyol que se celebrà al Palau de la Música de Barcelona. Que pretenia la patronal amb aquesta mesura? Un locaut era percebut com una eina desestabilitzadora i aquest objectiu era la finalitat primordial que s'havia d'assolir si es volia tancar definitivament el sindicat obrer confederal. Una aturada parcial podia fer caure governs i, fins i tot, arribar a provocar una radicalització obrera tan imponent que es pogués justificar una intervenció militar, àdhuc davant la corona. Així, l'instrument del locaut hauria d'aconseguir una doble finalitat: substituir el govern liberal per altres fórmules alternatives, i tancar definitivament la CNT. El somni era que, si es dirigia contra el sistema democràtic, la violència que acompanya un locaut permetria als patrons complir els seus dos objectius.

Tot i que sembla una paradoxa, en aquest Congrés la patronal acordà que el locaut de Barcelona es decretaria a Madrid, a la seu de la Confederació Patronal Espanyola. Immediatament, alguns membres de la Lliga Regionalista, com Francesc Cambó, Josep de Caralt, Felip Rodés i Lluís Sedó es van oposar a aquesta decisió. Tanmateix, oferiren suport al projecte, ja que temien una possible revolució obrera. També esperaven que un locaut posés fi al tradicional sistema de torn de la Restauració per donar cabuda a la Lliga o bé per afavorir l'establiment de solucions corporatives en el món laboral, mitjançant les quals poder neutralitzar la lluita de classes. Ara bé, els regionalistes volien que la direcció dels esdeveniments es controlés des de Barcelona. Però va ser Madrid on es constituí un Comitè nacional, que seria l'eix que articularia les decisions de les diferents federacions patronals. Mentrestant, a la ciutat comtal es formava un comitè directiu local compost per cinquanta-tres membres actius. Desenganyat, aquests dies Cambó feia una dissertació memorable, en la qual es queixava que el fracàs del discurs nacionalista envers els obrers havia deixat al descobert –des de la vaga de la Canadencia- la realitat de la lluita de classes. Entre altres coses, el dirigent nacionalista deia el següent:

En el mes de desembre, en el mes de gener, en el mes de febrer teníem a Catalunya els mateixos plets socials que tenint avui, però era un moment que els obrers pensaven en els seus interessos de classe, però encara pensaven més en Catalunya, i en el que els patrons pensaven en els seus interessos, però encara pensaven més en Catalunya, i aquesta comunitat d'ideal superior impedia els topaments.

És evident que, en aquests moments, per als regionalistes, la idea d'una Catalunya mística unida per sobre les divisions de classe no s'aguantava,

De com controlar l'ordre públic

De seguida, la situació d'anormalitat creada a la ciutat per l'establiment del locaut portà els patrons a

mobilitzar-se per tal d'anar aconseguir els resultats previstos. Tanmateix, a canvi van haver de renunciar a certs principis ideològics per a apropar-se a l'exèrcit, senyaladament espanyolista. Així, a partir d'executar maniobres de tipus polítiques, la patronal, en connivència amb les juntes de defensa (moviment sindical militar) i el capità general de Catalunya, Joaquín Milans del Bosch, van aconseguir de fer caure el govern de Sánchez de Toca i, sobretot, *de facto*, assoliren un canvi de governador civil. Tal com demanava la patronal, el nou govern envià a Barcelona un governador civil de línia "dura": el comte de Salvatierra. En aquest context, el cinc de febrer del 1920 una mà anònima disparà contra Félix Graupera, el president de la Federació Patronal. Pressionat pels empresaris i l'exèrcit de la guarnició de Barcelona, el govern atorgà a Salvatierra poders per a clausurar les organitzacions obreres i per detenir els seus dirigents. Llavors, la mobilització de la patronal no ocultà la seva finalitat: demanar a Madrid que les màximes autoritats que ara manaven a Barcelona amb mà de ferro, garantit així el control de la CNT, romanguessin a la ciutat comtal indefinidament. Fet i fet, la pretensió va ser continuar amb aquella autonomia tan particular que havien aconseguit en matèria d'ordre públic, una autonomia que més que res funcionava per la via dels fets.

En efecte, després de l'atemptat a Graupera, es va formar un Comitè Executiu de les Corporacions Econòmiques i Socials que va quedar encapçalat per Foment del Treball Nacional. Aquest Comitè va escriure un manifest, en forma de "full volant", en castellà i català, que estava dirigit als ciutadans "catalans i madrilenys". Abans de ser repartit a Madrid, fou signat per més de quaranta associacions catalanes, entre les quals es trobaven totes les corporacions econòmiques, però també altres de diferent naturalesa: des del centre Excursionista de Catalunya fins a l'Associació d'Enginyers Industrials o l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. La pretensió era mobilitzadora: volia encoratjar els ciutadans de Barcelona i Madrid perquè s'adrecessin al govern donant suport a les peticions contingudes en l'esmentat manifest. La demanda principal era la de sol·licitar un òrgan de govern per a tot Catalunya, que fos independent del món de la política. Entre altres coses deia el document:

(...) que existiendo aquí las raíces del mal queremos aquí un órgano de gobierno que tenga persistencia desligado de los intereses de la política, y que viviendo el ambiente en que se plantean los conflictos, y en en íntima compenetración con los que aquí vivimos sea responsable del cumplimiento de las leyes, y por tanto tenga autoridad ejecutiva para imponerlas, para suplir su deficiencia mientras la máquina del Parlamento va discutiendo las que crea oportunas (...).

Des d'aleshores, l'amenaça d'un cop d'estat militar va estar patent a Espanya, fins que es va consumir quatre anys més tard amb un altre capità general de Catalunya: Miguel Primo de Rivera, marquès d'Estella.

El drama als carrers

A Barcelona, cap a la meitat de desembre del 1919, de cent cinquanta mil a tres-cents mil treballadors –segons diferents fonts- i les seves famílies es morien literalment de fam i indignació; pràcticament no tenien res per a menjar quan la majoria portava ja tres setmanes sense cobrar, i alguns fins i tot tres mesos. Les caixes dels sindicats cenetistes eren buides i un testimoni declarava que ni els gats no estaven segurs als carrers. En els asils municipals es formaven llargues cues de gent que demanava alguna cosa per a menjar i, per les cantonades, homes, dones, vells i nens es dedicaven a captar. Algunes entitats benèfiques socorrien els fills dels obrers aturats, però només ho feien quan eren menors de dotze anys. Ignorem el paper de l'església en la beneficència. Alguns fulls dominicals consultats, que no van sortir durant la segona quinzena de desembre ni durant el gener, no fan cap referència a l'atur. Només insisteixen en la necessitat de fer obres de caritat, en els avantatges de la pobresa, en la precisió de tornar a les pràctiques religioses, a afirmar que el judici final s'apropa, i a condemnar les vagues; en definitiva, es destaca la seva contribució predicant l'obediència.

El locaut també donà ocasió a la classe obrera de dur a terme una demostració de solidaritat. Mols eren

els aturats que anaren subsistint gràcies al suport de companys que comptaven amb més recursos. Hi ha fonts que parlen de grups de famílies que es reunien al mig del carrer per repartir-se el que cada una d'elles podia aportar. Altrament, durant aquells dies, les cooperatives obreres van tenir un gran paper. Moltes obrien crèdit als socis –i als que no ho eren- afectats, de tal manera que en poc temps van acabar amb les disponibilitats monetàries i es van endeutar. Sembla que el locaut va fer trontollar moltes d'aquestes cooperatives. Mentrestant, des del primer moment de declarar-se el locaut, els líders sindicals obrers van formar un Comitè Permanent de la Federació de Sindicats Obrers de Barcelona, que contínuament van llançar consignes cridant a la calma. Moltes d'aquestes consignes s'emetien verbalment. En efecte, dirigents sindicals es reunien a les cases per a comentar la situació. Parlaven Seguí, Pestaña, i, des de principis de novembre, és a dir, d'ençà que començà el locaut, el seu discurs era del mateix tarannà: continuaven fermes en la negativa de convocar aldarulls i miraven de convèncer els més exaltats que la patronal volia exactament això: que responguessin amb la violència per justificar una repressió implacable, suprimir els delegats de taller i tancar els sindicats. Els líders sindicals emetien notes com les següents:

Compañeros: [...] La patronal quiere que volvamos hacia las luchas de ayer. Cuanto más se empeñe la burguesía en llegar a una perturbación del orden más hemos de extremar nosotros la prudencia. Solamente con que conservemos la serenidad, haremos fracasar sus planes y el lock-out morirá en medio del más espantoso ridículo. Hoy os aconsejamos que no provoquéis ningún conflicto ni os dejéis arrastrar a altercado alguno y que acudáis a trabajar a todas las obras y talleres en que seáis admitidos [...].

Per a la patronal, aquesta posició tenia un efecte paralitzant; no se li donava motius per a justificar la demanda d'un estat de guerra.

De fet, per als obrers, prendre qualsevol altra mena d'actitud era anar cap al suïcidi, atès que pels carrers transitava la policia, la guàrdia civil, les policies paral·leles, i els homes del Sometent. A més, la suposada neutralitat de l'estat era una fal·làcia. Només s'ha de veure l'actitud dels governs de la Restauració: tan aviat confiaven en les forces armades per aconseguir d'imposar l'ordre, com, quan aquestes prenién autonomia, presentant un perill d'insubordinació, col·locaven de governadors civils homes de línia "dura" que garantissin la calma social des del govern civil.

Per a concloure

A conseqüència del locaut, les posicions d'una part de l'anarcosindicalisme i d'alguns dirigents patronals es van radicalitzar. Dins la CNT, triomfaren les postures més intransigents, les que negaven qualsevol negociació amb la patronal. Entre els empresaris, també guanyaren punts les solucions més dures, aquelles que posaven l'accent en la repressió més contundent. Aquesta opció va ser assumida per una bona part de la burgesia com a pròpia, i la va aplicar amb energia quan s'enrolà en massa en el sometent. Amb els braços cenyits, va treure les escopetes dels calaixos i es va fer l'ama dels carrers, decidida a enfrontar-se els obrers, però disposada també a tancar les fàbriques, els tallers i àdhuc els comerços que romanguessin oberts. La supressió del sindicalisme, com un resultat del locaut, va permetre a la patronal negociar el contracte de treball individualment -d'un a un- amb els seus obrers defallits –com s'ha vist la classe obrera portava dos mesos i mig sense cobrar el salari- uns contractes de treball que els patrons havien estipulat que fossin "d'un dia solar".

Referències

Bengoechea. (1998). *El locaut de Barcelona (1919-1920)*. Barcelona: Curial.

Per citar l'article: Bengoechea, S. (2015). Vuitanta-quatre dies de locaut a Barcelona (novembre 1919-gener 1920), *Catxipanda*, 2(1). Recuperat (data de visualització), a <http://wpu.ir/blkgd>